

Cizí státní příslušníci zadržovaní na základě cizinecké legislativy

*Výňatek ze sedmé obecné zprávy CPT,
publikované v roce 1997*

A. Předběžné poznámky

24. Delegace CPT se často setkávají s cizími státními příslušníky zbavenými svobody podle cizinecké legislativy (dále "zadržovaní cizinci"): osoby, kterým byl odepřen vstup do dotyčné země; osoby, které vstoupily do země nelegálně a byly následně odhaleny úřady země; osoby, jejichž povolení k pobytu vypršelo; žadatelé o azyl, jejichž zadržování je úřady považováno za nezbytné apod.

V následujících odstavcích jsou popsány některé z hlavních problémů, kterým se CPT věnuje ve vztahu k těmto osobám. CPT doufá, že touto cestou dopředu a jasným způsobem upozorní vnitrostátní orgány na své názory týkající se zacházení se zadržovanými cizinci a také že všeobecně podnítl diskusi o této kategorii osob zbavených svobody. Výbor uvítá jakékoli poznámky k této části obecné zprávy.

B. Zařízení pro zadržování cizinců

25. Delegace CPT se setkaly se zadržovanými cizinci v nejrůznějších zařízeních s dozorem, od záchytných táborů na vstupních místech až po policejní stanice, vězeňské ústavy a specializovaná střediska pro jejich zadržování. Pokud jde o tranzitní a "mezinárodní" zóny na letištích, přesné právní postavení osob, jimž byl odepřen vstup do země a které byly umístěny v těchto zónách, je předmětem určité polemiky. CPT se při více příležitostech setkal s argumentem, že tyto osoby nejsou "zbaveny svobody", neboť mohou kdykoli opustit zónu tím, že nasednou na kterýkoliv mezinárodní let dle vlastního výběru.

CPT však vždy zastával stanovisko, že pobyt v tranzitním nebo "mezinárodním" prostoru se může, za určitých okolností, rovnat zbavení svobody ve smyslu článku 5 (1)(f) Evropské úmluvy o lidských právech a tudíž spadá pod mandát Výboru. Rozsudek vydaný 25. června 1996 Evropským soudem pro lidská práva ve věci Amuur proti Francii možno považovat za potvrzení tohoto názoru. V tomto případě, který se týkal čtyř žadatelů o azyl držených 20 dní v tranzitní zóně letiště Paříž – Orly, Soud vyslovil, že "Pouhý fakt, že žadatelé o azyl mohou dobrovolně opustit zemi, kde si přejí požádat o azyl, nemůže vyloučit možnost omezení („atteinte“) svobody ..." a rozhodl, že „zadržování žadatelů v tranzitní zóně ... se v praxi vzhledem k uloženým omezením rovnalo zbavení svobody“.

26. **Záchytná zařízení v místech vstupu** byla často shledána jako neadekvátní, obzvláště pro delší pobyt. Konkrétně se delegace CPT při několika příležitostech setkaly s osobami po celé dny zadržovanými v provizorních podmínkách v letištních halách. Je samozřejmé, že těmto osobám musí být poskytnuty odpovídající prostředky pro spánek, zajištěn přístup k zavazadlům a k vhodně vybaveným hygienickým a umývacím zařízením, a jednou za den umožněn pohyb na čerstvém vzduchu. Dále by jim měla být zaručena strava a v případě potřeby lékařská péče.

27. V některých zemích se delegace CPT setkaly s tím, že zadržovaní cizinci byli dlouhodobě (týdny a v některých případech i měsíce) zadržováni na **policejních stanicích**, kde museli snášet nevalné materiální podmínky, vyloučení z jakékoli možnosti aktivity a občas nucení sdílet celu s osobami podezřelými ze spáchání trestného činu. Takováto situace je neobhajitelná.

CPT uznává, že vzhledem k povaze těchto případů může být někdy nezbytné, aby zadržovaní cizinci strávili nějaký čas v běžném zařízení na policejní stanici. Avšak podmínky na policejní stanici často – i když ne vždy – nebývají vhodné k dlouhodobému zadržování. Z těchto důvodů by se časové období, které stráví zadržovaní cizinci v takovýchto zařízeních, mělo zkrátit na absolutní minimum.

28. V některých případech se delegace CPT setkaly s tím, že zadržovaní cizinci jsou umístěni ve **věznicích**. I kdyby samotné podmínky zadržování těchto osob v dotyčném zařízení byly adekvátní – což neplatí pro každý případ – CPT považuje takový přístup za zásadně nesprávný. Věznice je z povahy věci nevhodné místo pro zadržování někoho, kdo není ani obviněn ani usvědčen ze spáchání trestného činu.

Je pravda, že v některých výjimečných případech může být vhodné umístit zadržovaného cizince do věznice, pokud je známý jeho sklon k násilí. Dále zadržovaný cizinec, který potřebuje ústavní léčbu, může být dočasně umístěn ve vězeňském zdravotnickém zařízení v případě, že není dostupné jiné zabezpečené zdravotnické zařízení. Avšak takto zadržované osoby by měly být umístěny úplně odděleně od vězňů, ať už těch, kteří jsou ve vazbě, nebo odsouzených.

29. Podle názoru CPT by v případech, kdy se jeví jako nezbytné zbavit osoby svobody na déletrvající dobu na základě cizinecké legislativy, měly být tyto osoby umístěny ve **střediscích zvláště vytvořených k tomuto účelu**, skýtajících materiální podmínky a režim přiměřený jejich právnímu postavení a obsazených dostatečně kvalifikovaným personálem. Výbor s potěšením poznamenává, že tento přístup je ve smluvních státech stále více následován.

Zjevně by takováto střediska měla poskytovat ubytování, které je přiměřeně zařízeno, čisté a v dobrém stavu, a které skýtá dostatečný životní prostor přiměřený počtu lidí zde umístěných. Dále je třeba věnovat pozornost úpravě a uspořádání prostorů, aby pokud možno nenavozovaly dojem vězeňského prostředí. Co se týče režimových aktivit, měly by zahrnovat vycházky na čerstvém vzduchu, přístup do společenské místnosti, k rádiu, televizi a novinám či časopisům, stejně jako k dalším vhodným druhům rekreace (stolní hry, stolní tenis). Čím delší je doba zadržování osob, tím pestřejší činnosti by měly být osobám poskytovány.

Personál v těchto střediscích pro zadržované cizince má obzvláště obtížnou úlohu. Za prvé se nevyhnutelně vyskytnou komunikační problémy způsobené jazykovou bariérou. Za druhé bude mnoho zadržovaných osob těžko přijímat skutečnost, že byly zbaveny svobody, ačkoli nejsou podezřelé ze spáchání žádného trestného činu. Za třetí zde existuje riziko napětí mezi zadržovanými osobami různých národností nebo etnických skupin. Proto CPT klade důraz na to, aby dohlížející pracovníci v těchto střediscích byli pečlivě vybíráni a obdrželi vhodné zaškolení. Tito pracovníci by měli mít rozvinuté schopnosti mezilidské komunikace a zároveň by měli být dobře obeznámeni s odlišnými kulturami zadržovaných, a alespoň někteří z nich by měli mít příslušné jazykové

dovednosti. Dále by měli být vyškoleni jak rozeznat možné příznaky stresových reakcí zadržovaných osob (ať už posttraumatické reakce nebo reakce vyvolané sociokulturními změnami) a jak činit vhodná opatření.

C. Záruky během zadržování

30. Zadržovaní cizinci – stejně jako ostatní kategorie osob zbavených svobody – by měli mít hned od počátku jejich zadržování právo informovat o své situaci osobu podle vlastního výběru a mít přístup k právnímu zástupci a lékaři. Dále by měli být výslovně a bezodkladně poučeni v jazyce, kterému rozumí, o svých právech a o průběhu řízení, které se týká jejich případu.

CPT si povšiml, že tyto požadavky jsou v některých zemích splněny, v jiných nikoli. Delegace se během návštěv často setkávaly zejména se zadržovanými cizinci, kteří prokazatelně nebyli plně informováni v jazyce, kterému rozumí o svém právním postavení. Aby byly překonány tyto obtíže, zadržovaným cizincům by se měl systematicky poskytovat dokument vysvětlující probíhající řízení a jejich práva. Tento dokument by měl být poskytován v jazycích nejběžněji používaných těmito osobami a v případě potřeby by mělo být umožněno využít služeb tlumočnicka.

31. Právo na přístup k právnímu zástupci by mělo být zabezpečeno po celou dobu zadržování a zahrnovat jak právo hovořit s právním zástupcem bez přítomnosti třetí osoby, tak právo na jeho přítomnost při výslechu u příslušných úřadů.

Ve všech zařízeních pro zadržované cizince by měl být zajištěn přístup k lékařské péči. Zvláštní pozornost by měla být věnována fyzickému a duševnímu stavu žadatelů o azyl, z nichž někteří byli v zemích původu vystaveni mučení nebo jinému špatnému zacházení. Právo na přístup k lékaři by mělo zahrnovat právo – pokud si tak zadržovaný přeje – být vyšetřen lékařem podle své volby; je ovšem možné od zadržovaného vyžadovat pokrytí výdajů tohoto dodatečného vyšetření.

Obecně by zadržovaní cizinci měli mít oprávnění v průběhu svého zadržení udržovat kontakt s okolním světem a zvláště mít přístup k telefonu a právo přijímat návštěvy příbuzných a zástupců relevantních organizací.

D. Riziko špatného zacházení po vyhoštění

32. Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání zahrnuje povinnost neposlat osobu do země, kde existuje důvodná obava, že by byla vystavena riziku mučení nebo špatného zacházení. To, zda smluvní strany naplňují tento požadavek, je samozřejmě předmětem zájmu CPT. Jaká je přesně role, kterou by se měl Výbor snažit hrát v souvislosti s touto otázkou?

33. Jakákoli oznámení adresovaná CPT ve Štrasburku osobami, které tvrdí, že mají být poslány do země, kde budou vystaveny riziku mučení nebo špatného zacházení, jsou okamžitě předložena Evropské komisi pro lidská práva.¹ Komise má lepší možnosti než CPT přezkoumat tyto tvrzení a v případě potřeby přijmout preventivní opatření.

Pokud zadržovaný cizinec (nebo jakákoli jiná osoba zbavená svobody) během setkání v průběhu návštěvy uvede, že má být poslán do země, kde bude vystaven riziku mučení nebo špatného zacházení, delegace CPT ověří, zda o tomto tvrzení byly informovány příslušné orgány a zda je mu věnována patřičná pozornost. Podle okolností může delegace požadovat, aby byla průběžně informována o stavu zadržované osoby a/nebo informovat zadržovanou osobu o možnosti upozornit na její případ Evropskou komisi pro lidská práva (a v tomto případě si ověřit, zda má tato osoba reálnou možnost podat stížnost ke Komisi).

¹ Od 1. listopadu 1998: „Evropskému soudu pro lidská práva“.

34. Vzhledem k v zásadě preventivní funkci CPT, má Výbor sklon zaměřit svou pozornost na otázku, zda samotný proces rozhodování poskytuje dostatečné záruky proti tomu, aby osoby byly poslány do zemí, kde jim hrozí riziko mučení nebo špatného zacházení. V souvislosti s tím se CPT bude zajímat o to, zda řízení probíhající v souvislosti s těmito osobami jim poskytuje skutečnou možnost prezentovat svůj případ, a zda úředníci pověřeni vyřizováním těchto případů mají potřebné vzdělání a přístup k objektivním a nezávislým informacím o situaci v oblasti lidských práv v jiných zemích. Dále při uvážení možné důležitosti zájmů, které jsou v sázce, by podle názoru Výboru měla ještě před vykonáním rozhodnutí o vyhoštění z území státu existovat možnost se proti němu odvolat k nezávislému orgánu.

E. Donucovací prostředky v kontextu vyhošťovacího řízení

35. Na závěr musí CPT poukázat na znepokojující zprávy z několika zemí o použití donucovacích prostředků při vyhošťování zadržovaných imigrantů. Tyto zprávy obsahují zvláště tvrzení o bití, spoutávání, ucpávání úst a podávání tisíců léků proti vůli dotyčných osob.

36. CPT uznává, že bude mnohdy obtížné vynutit příkaz k vyhoštění cizího státního příslušníka, který je rozhodnut zůstat na území státu. Osoby pověřené vynucováním práva mohou být příležitostně nuceny použít sílu, aby vykonaly toto vyhoštění. Neměla by být však použita větší síla než je nezbytně nutná. Obzvláště nepřijatelné by bylo, kdyby vůči osobám, na které se vztahuje příkaz k vyhoštění, bylo použito fyzické násilí s cílem přesvědčit je, aby nastoupily do dopravního prostředku, nebo jako trest za to, že tak neučinily. Dále musí Výbor zdůraznit, že ucpávání úst je vysoce nebezpečné opatření.

CPT by také chtěl zdůraznit, že poskytování léčiv osobám, které se mají podrobit vyhoštění, může být provedeno výlučně na základě lékařského rozhodnutí a v souladu s lékařskou etikou.